

EL LIDERATGE DE L'AICLE A CATALUNYA: PERILLS I AVANTATGES D'UN ENFOCAMENT DE MODA

DAVID SOLER-ORTÍNEZ

CAP A UNES AULES INCLUSIVES I PLURILINGÜES

Catalunya es caracteritza per ser una nació amb una voluntat i una vocació innovadora, visible en una gran varietat d'àmbits. L'esfera de l'educació no n'és cap excepció i, mirant enre-re, podem trobar un bon grapat d'experiències de renovació educativa i destacats pedagogs que han deixat empremta. L'actual model d'immersió lingüística ha estat, i és, un sistema eficaç que permet l'alumnat acabar l'ensenyament obligatori havent adquirit dues llengües oficials: el català i el castellà. Així i tot, des de finals del segle XX, l'escola s'ha vist obligada a reinventar-se i a donar resposta als vertiginosos canvis socials, culturals, tecnològics i econòmics produïts, en gran part, arran del procés globalitzador.

No és una tasca fàcil i cal, entre altres factors, saber gestionar adequadament processos que permetin la necessària inclusió de l'elevat nombre de persones nouvingudes i la diversitat cultural present en les aules. Més que mai, el paper que han de jugar les nostres escoles és determinant en la cohesió d'una societat que és pluricultural i plurilingüe. Per això, en el context actual, ja no ens val facilitar només l'aprenentatge de les dues llengües oficials, sinó que resulta igualment necessari afegir una dimensió internacional a les aules que permeti l'alumnat adquirir altres llengües —que els ajudaran a ser ciutadans autònoms en el món interconnectat que els tocarà viure— i, ahora, preservar el coneixement de les llengües

i les cultures natives pròpies dels nouvinguts. Aquest marc educatiu, sovint anomenat «escoles plurilingües catalanes inclusives», sembla l'entorn educatiu més adequat per afrontar tot el conjunt de reptes mencionats anteriorment.

Innovar a les escoles és un pas important per apropar-nos al tipus de centres educatius que necessitem avui dia. És a dir, centres que, tot mantenint la idea d'«escoles plurilingües catalanes inclusives», posicionin l'alumne com a protagonista de l'aprenentatge, respectin els ritmes de l'alumnat, treballin amb continguts interdisciplinars, impulsin l'autonomia dels alumnes o vetllin per una avaluació continuada i diversa. Ara bé, els processos innovadors en els centres no s'assoleixen d'un dia per l'altre i es veuen condicionats per factors com la voluntat del personal del centre, el grau d'autonomia de les escoles o el lideratge impulsat.

Una de les innovacions educatives més rellevants en l'ensenyament i l'aprenentatge de llengües addicionals¹ que ha tingut lloc a Europa —i més enllà— en els darrers vint anys i que va en

---

1. Al llarg del present article s'opta per la terminologia «llengües addicionals» —en lloc de llengües estrangeres o L2— perquè es parteix del principi que les llengües no han de ser necessàriament ni inferiors ni superiors, ni han de representar una substitució de la llengua materna de l'estudiant. D'aquesta manera s'entén que la llengua s'addiciona al conjunt de llengües que l'alumne ja domina. A més a més, l'actual món interconnectat ha esborrat fronteres i el concepte d'«estranger» no té les mateixes connotacions que podria tenir en el passat.

la direcció del marc educatiu exposat anteriorment és l'Aprenentatge Integrat de Contingut i Llengua (d'ara en endavant, AICLE). Es tracta d'una innovació educativa que pretén dotar els centres d'una major internacionalització sense haver d'incrementar el nombre d'hores curriculars destinades a l'assignatura de llengua anglesa. D'aquesta manera, es pretén donar resposta a la creixent globalització del món acadèmic i laboral que sembla que ha identificat la llengua anglesa com a idioma hegemònic en diferents àmbits (científic, econòmic, etc.).

Hi ha diferents definicions del concepte AICLE, però la majoria d'estudis coincideixen a definir-lo com un enfocament educatiu dual en què una llengua addicional —normalment l'anglès— s'utilitza per a l'ensenyament i aprenentatge de contingut i llengua sense una preferència prominent ni pel contingut ni per la llengua. És a dir, i en el nostre context, utilitzar majoritàriament la llengua anglesa per transmetre continguts d'altres àrees curriculars —com ara les ciències, les arts visuals i plàstiques, la música o l'educació física— amb l'objectiu que l'alumnat adquireixi tant el temari de la matèria concreta com competències en llengua anglesa.

Els principis sobre els quals se sustenta l'AICLE són diversos. Amb tot, es poden destacar alguns conceptes bàsics inherents a aquest enfocament. Un d'ells és el concepte d'«entorn natural», que parteix de la base que les llengües addicionals (com l'anglès) es poden adquirir amb més eficàcia si el procés d'aprenentatge té lloc en situacions reals. En un enfocament com l'AICLE, l'ús de la llengua anglesa serveix per transmetre contingut i, per tant, els estudiants l'adquireixen seguint un procés similar al de l'adquisició de llengües maternes. Un altre concepte clau és la «rellevància significativa», la qual implica que l'alumnat utilitzi la llengua anglesa amb un determinat propòsit que, en el cas de l'AICLE, és l'adquisició de nous continguts —i no regles gramaticals. Trobem múltiples recerques que han assenyalat que l'adquisició d'un idioma nou té

més probabilitats d'èxit si l'alumnat l'aprèn a través del seu ús significatiu en tasques autèntiques, en comptes del postulat de l'ensenyament tradicional de llengües on l'alumnat estudia un idioma nou per a una hipotètica necessitat futura. A mode d'exemple, podem dir que és impensable aprendre a tocar un piano sense tocar el teclat o aprendre a jugar a futbol sense poder xutar la pilota. Aprendre efectivament una llengua sense utilitzar-la per a una finalitat real sembla, de la mateixa manera, poc productiu.

UN ENFOCAMENT DE MODA: PERILLS I AVANTATGES

La ràpida i sobtada expansió d'aquest enfocament educatiu, sobretot a partir del 2005, ha causat l'aparició de programes AICLE molt diversos entre ells que s'estan implementant en els centres per tal de donar resposta a demandes concretes. Actualment, entorn d'un 500 centres educatius catalans públics i concertats declaren comptar amb un programa d'aquestes característiques. No és una xifra baixa, i n'hauríem d'estar satisfets. Amb tot, penso que cal ser prudent ja que no disposem d'una radiografia prou clara per poder conèixer com són exactament aquests programes i si s'estan liderant d'una manera beneficiosa per a l'alumnat. Ens calen més treballs de recerca que estudiïn la metodologia aplicada i l'observació del professorat involucrat en aquests programes. Aquesta prudència es justifica pel fet que, a vegades, pot semblar que els centres educatius participen en una cursa per veure qui exclama més alt que realitzen assignatures curriculars en llengua anglesa.

Part del causant d'aquest afany és l'indiscutible fet que l'AICLE està «de moda» i, alhora, resulta evident que és un enfocament que les famílies demanen obertament. Un gran nombre d'escoles volen ser incloses dins del sac AICLE. Tanmateix, i malgrat els beneficis per als alumnes detectats, ensenyar una matèria no pròpiament de llengua² a través de l'anglès no és una tasca fàcil. Les dificultats d'implemen-

tar adequadament un programa d'aquestes característiques van més enllà de la formació específica que necessiten els docents. Demana coordinació, treball en equip, planificació, professorat competent —tant en llengua anglesa com en domini de contingut—, continuïtat al llarg del currículum, exposició rellevant a l'idioma i un canvi en la cultura del centre. Res d'això no s'aconsegueix d'un dia per l'altre.

Si els centres s'obstinen a implementar aquest enfocament tant sí com no, correm el risc que l'AICLE acabi sent una víctima del seu propi èxit. Sense una planificació acurada, uns docents preparats o un lideratge específic, no es pot garantir que els resultats esperats tinguin lloc i correm el risc de promoure pràctiques ineficients que transformin els programes AICLE en experiències frustrants, que no produeixin beneficis (o fins i tot tinguin un efecte negatiu en l'aprenentatge de l'alumnat) i que consumeixin una gran quantitat de temps i recursos. Amb l'objectiu d'evitar aquests riscos i perjudicis, l'estudi dels processos i factors de lideratge que s'han de dur a terme a l'hora d'establir l'AICLE en contextos situats és un aspecte important que, entre d'altres conseqüències, ha d'ajudar les escoles a tenir més pautes sobre com es poden implementar innovacions d'aquestes característiques eficaçment en el nostre territori.

LA RECERCA EN CURS: ESCOLTAR LA VEU DELS IMPLICATS

L'AICLE, doncs, és un enfocament educatiu que funciona? Depèn. Cal veure la manera com es

2. Quan diem «matèria no pròpiament de llengua», fem referència a assignatures en què el contingut no és l'estudi d'una llengua (com podrien ser les classes tradicionals de català, castellà o anglès). Així i tot, val a dir que l'expressió no és del tot correcta, ja que, al cap i a la fi, en totes les matèries s'utilitza una llengua per transmetre coneixement i, per tant, indirectament la llengua també hi és implícita.

lidera el programa en el centre. En un dels estudis en curs³ que s'està duent a terme des del grup de recerca CILCEAL⁴ de Blanquerna (Universitat Ramon Llull) pretenem, justament, explorar quins són els factors que contribueixen o obstaculitzen la implementació de programes AICLE exitosos. Per fer-ho, partim del convenciment que escoltar la veu de diferents agents educatius —docents AICLE, caps de departament de llengua anglesa o directores de centre— que han liderat eficaçment programes AICLE és un bon mecanisme per obtenir dades significatives i que poden donar pistes a altres centres que vulguin iniciar (o consolidar) un procés similar. Aquest tipus de recerques que analitzen les creences, percepcions i actuacions a través de la veu dels implicats en programes AICLE ja existeixen en altres sistemes educatius europeus (per exemple Mehisto, 2008) i també en altres punts de l'Estat espanyol (com ara Durán-Martínez i Beltrán-Llavador, 2016), però a Catalunya són força més escasses i resulta necessari comparar si les conclusions extretes en altres recerques també són vàlides en el nostre territori. A més a més, moltes de les recerques existents tendeixen a centrar-se en mostres de participants molt grans, a través de l'ús de qüestionaris, en comptes d'estudiar casos situats amb profunditat que ens poden ajudar a entendre amb més detalls la realitat de l'experiència AICLE en el context en què opera.

Tenint en compte el context descrit i els buits en les recerques, en el treball en curs esmentat examinem amb detall, a partir del mètode d'estudi de casos, tres centres educatius de primària i secundària que han liderat exitosament programes AICLE i escoltem la veu dels principals encarregats del centre —directors, caps de departament

3. Dins del marc d'una tesi doctoral que porta per títol *El lideratge de la innovació educativa per implementar l'AICLE als centres d'educació secundària. Estudi de casos*, escrita per David Soler-Ortínez (URL), Maria González-Davies (URL) i Anna Iñesta (URL).

4. Grup de Recerca en Competència Interlingüística i Intercultural en l'Ensenyament i l'Aprenentatge de les Llengües (CILCEAL).

d'anglès i docents AICLE. Els tres centres que hem escollit intencionadament compten amb diversitat geogràfica i d'alumnat amb l'objectiu de tenir una varietat representativa del sistema educatiu català. Per recollir les dades hem utilitzat tres instruments de recollida de dades diferents: una enquesta, una entrevista semiestructurada i observacions a l'aula. A partir d'aquest conjunt d'instruments, hem obtingut informació referent a aspectes relacionats amb (1) les causes que han dut els centres a iniciar un programa AICLE; (2) el disseny i la planificació del programa; (3) el lideratge en acció i el procés d'implementació del programa; (4) l'avaluació de l'experiència, l'anàlisi dels resultats, els punts forts i els reptes per superar, i (5) la institucionalització del programa en la cultura del centre.

BREU MIRADA ALS RESULTATS INICIALS

Tot i que per qüestions de format no és possible presentar tots els resultats inicials de què disposem, sí que resulta interessant fer una ullada als factors principals que els diferents agents educatius dels centres estudiats han assenyalat com a elements que afavoreixen la correcta implementació d'un programa AICLE i, d'altra banda, aquells que han assenyalat que en són un obstacle. L'anàlisi d'aquests resultats és rellevant per a altres centres que vulguin iniciar o consolidar programes AICLE però, alhora, pot donar claus i pistes a centres interessats a promoure altres tipus de processos innovadors —com són canvis profunds que afectin les dinàmiques de l'escola— per primer cop.

Pel que fa als factors que afavoreixen la seva implementació, les dades recollides indiquen que, entre d'altres, comptar amb professionals capacitats per dur a terme un programa així és bàsic. En aquest sentit, la formació als docents en metodologia específica AICLE esdevé essencial, sobretot per resoldre dubtes inicials, perdre la por i entendre les particularitats d'un enfocament educatiu d'aquestes característiques. A més a més, els docents necessiten

una competència avançada pel que fa al domini de l'anglès, al domini del contingut de la matèria i a la capacitat d'integrar adequadament l'anglès i el contingut. La falta de formació s'ha assenyalat com un dels principals motius pels quals els programes AICLE han fracassat. Ara bé, també hem detectat que la voluntat d'iniciar un procés d'aquestes característiques ha de comptar, sobretot, amb el suport del mateix docent. És a dir, imposar un programa AICLE des de direcció i contra la voluntat dels encarregats d'implementar-lo a l'aula sembla que no produeix resultats positius. Els programes més exitosos són, sobretot, els que han partit per iniciativa i impuls docent.

L'esforç conjunt a partir d'un lideratge distribuït és, conseqüentment, un altre factor que afavoreix la implementació d'aquest enfocament. El lideratge distribuït és aquell que comparteix responsabilitats entre els diferents membres, que es basa en una relació interactiva i en el principi que la suma de voluntats i de coneixements pot aconseguir fites més grans. Aquest tipus de lideratge no s'ha de confondre amb el fet de delegar tasques entre el personal, sinó que consisteix a construir una capacitat col·lectiva de lideratge. Així, involucrar tots els participants, donar confiança i poder de decisió als docents i enfocar el programa com un projecte de tot el centre (professionals de l'educació, alumnes i famílies) pot ser útil per afrontar possibles obstacles inicials. La cooperació entre docents —com pot ser, per exemple, el docent d'anglès i el del contingut de l'assignatura treballant plegats— és rellevant.

Cal posar èmfasi, a més, en la necessitat de dissenyar un programa que tingui una certa continuïtat any rere any i un mínim d'hores d'exposició. No té sentit dissenyar un programa AICLE que només afecti una assignatura d'un curs concret. Cal continuïtat en els currículums. Per assolir aquest disseny es necessita temps i les dades indiquen que resulta útil una implementació gradual en què el nombre d'unitats didàctiques implementades en anglès augmenti curs rere curs. La implementa-

ció gradual, a part de facilitar la integració i la familiarització dels alumnes al programa, també dóna temps al professorat de preparar millor els recursos necessaris.

D'altra banda, els principals obstacles detectats a l'hora de liderar un programa AICLE en els centres són, entre d'altres, la rigidesa de les plantilles, la manca d'autonomia dels centres i les reticències professionals a realitzar canvis. Les dades indiquen que en els centres hi ha pocs docents amb les competències adequades per implicar-se en aquest enfocament i existeixen, en altres docents, reticències per la susceptibilitat de canviar la metodologia d'ensenyament o la inseguretats en l'ús de la llengua anglesa. Es pot atribuir aquesta susceptibilitat, en part, al temor a sortir de la «zona de confort» dels docents, però si els alumnes han anat canviant també ho hauríem de fer els responsables de guiar-los en el seu aprenentatge.

Finalment, la dificultat de gestionar els diferents nivells (tant d'assoliment de contingut com de domini de la llengua anglesa) en un entorn AICLE és un altre obstacle detectat. L'heterogeneïtat i la diversitat en un grup AICLE sembla més difícil de gestionar i suposa un repte elevat per a aquells alumnes que tenen dificultats en l'ús i la comprensió de la llengua anglesa. En aquest context, l'adaptació de material, el disseny de vies de suport i l'ús de la llengua materna són possibles solucions que s'han de pensar bé per no fer que l'enfocament AICLE acabi sent una barrera insuperable per a determinats alumnes. També s'han detectat estratègies de docents per superar aquests reptes, com en algun cas en què s'ha creat un interessant sistema de guiatge entre companys on, per parelles de nivells diferenciats en competència anglesa, l'alumne que té més domini de la llengua ajuda l'altre a l'hora de comprendre el contingut de l'assignatura i les activitats.

Esperem poder publicar els resultats definitius, detallats i en la seva totalitat, al llarg del curs 2016-2017. Tanmateix, ja podem afirmar, a mode de conclusió, que el lideratge d'un programa de les

característiques de l'AICLE no és senzill. Demana professionals competents, coordinació, esforç conjunt, treball en equip, capacitat de gestió d'aula, formació, continuïtat i exposició a l'idioma, suport per part de direcció i de l'administració pública, una implementació gradual o recursos concrets. Per això l'actual afany per incorporar l'AICLE en tots els centres pot ser que no produeixi els resultats esperats. L'AICLE és un bon enfocament, però no ens deixem endur per la moda ni per les demandes precipitades de la societat. Cal fer una crida a replantejar la manera més eficaç de liderar aquests processos innovadors per tal d'assegurar que aquestes experiències acabin sent beneficioses per a l'alumnat i els permetin esdevenir ciutadans autònoms en el món globalitzat en què s'hauran de moure. I, de retruc, aconseguir disposar de centres educatius preparats per al segle XXI.

REFERÈNCIES

MEHISTO, P. 2008. «CLIL Counterweights: recognising and decreasing disjuncture in CLIL». *International CLIL Research Journal*. 1(1): 93-119.

DURÁN-MARTÍNEZ, R., BELTRÁN-LLAVADOR, F. 2016. «A Regional Assessment of Bilingual Programmes in Primary and Secondary Schools: the Teachers'». *Views. Porta Linguarum*. 25: 79-92.

DAVID SOLER-ORTÍNEZ (Igualada, 1987) és llicenciat en Filologia Anglesa per la UAB i, actualment, està cursant el doctorat en innovació educativa en llengües addicionals per la Universitat Ramon Llull. Combina la seva tasca de professor col·laborador a la facultat de Ciències de l'Educació Blanquerna (URL) amb la docència a l'ESO. Ha publicat el llibre de poemes *Ara que no em veus* (Premi Narcís Saguer 2011) i és coautor de l'antologia de relats *L'angoixant espera dels desertors* (2015) i *Buits carrers nous* (2011). El 2008 va rebre el Premi de Creació Artística *Josep Còdol* (Igualada, 2008).